

українською мовою. Тому вивчення мови є підґрунтям професійної підготовки за обраною спеціальністю, а сама мова – засобом отримання освіти.

Мета курсу «українська мова як іноземна» полягає у формуванні високого рівня мовної компетентності у розмовно-побутовій, професійній і науковій сферах комунікації; підвищенні загальнокультурного та інтелектуального рівнів особистості. Основні завдання курсу дисципліни полягають у тому, щоб:

- вибудувати у студентів мовленнєві уміння і навички;
- сприяти засвоєнню норм літературної мови як основи культури усного й писемного спілкування;
- спонукати їх відтворювати і створювати тексти залежно від комунікативної ситуації;
- сформуванню вміння правильно і логічно висловлювати свої думки в різностильовій комунікації;

Специфічною особливістю навчального курсу «українська мова як іноземна» є орієнтація на досягнення комунікативно-професійної компетентності, достатньої для осмисленого опрацювання прочитаної інформації, запам'ятовування нових слів, висловлювань, граматичних закономірностей побудови української мови. Окрім того, адаптувати весь навчальний матеріал до індивідуального сприйняття кожного студента, що надалі допоможе закласти фундамент для можливості проживання в Україні та здобуття вищої освіти, дасть можливість розширити світогляд іноземних громадян, сприятиме їхньому кращому порозумінню і зближенню з українськими ровесниками.

Методика викладання української мови як іноземної перебуває на стадії становлення, тому перед кожним викладачем-мовником постають актуальні завдання: розробити методологічну базу дисципліни «українська мова як іноземна», за короткий проміжок навчити студентів читати та розуміти прочитане, запам'ятовувати нові слова, фрази, правила, граматичні закономірності побудови української мови. У ході навчального процесу необхідно змоделювати картину українського світу, який би іноземні студенти сприймали осмислено.

Тому вважаємо, що поряд із традиційними принципами навчання (науковості, гуманізації, доступності, систематичності, мотивації, наочності (презентації) необхідно впроваджувати й новаторські принципи: образних асоціацій, мобільності, розподілу інформації, фантазування та інші.

УДК 318.14

Микола Прадівляний, Олеся Присяжна

Вінницький національний технічний університет, Україна

**АУДІЮВАННЯ ЯК АКТИВНИЙ ВИД МОВЛЕННЄВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК
ІНОЗЕМНОЇ (ДОСВІД ВИКЛАДАЧІВ ВІННИЦЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ)**

Mykola Pradivlyannyu, Olesya Prysyazhna
Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, Ukraine

LISTENING AS ACTIVE TYPE OF LINGUISTIC ACTIVITY IN TEACHING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE (TEACHERS' EXPERIENCE AT VINNYTSIA NATIONAL TECHNICAL UNIVERSITY)

Більшість країн світу прийшли до висновку про необхідність формування особистості, яка володіє не лише рідною мовою, а й багатьма іншими, що, в свою чергу, буде свідчити про її полікультурну спрямованість. Сьогодення України вражає: «Ми швидкими кроками йдемо до Європи, європейської освіти та європейських методів викладання».

На цей момент в Україні проживають представники понад 100 різних національностей. Багато з них використовують українську мову як мову-посередник для спілкування. Вони намагаються вивчити її якомога краще з різних причин. Найголовнішою серед яких є навчання, тобто отримання вищої освіти у начальних закладах нашої країни.

Українська мова стає другою рідною мовою для студентів з Європи, Північної та Південної Америки, Азії, Африки – представників майже усіх континентів світу. У зв'язку з цим нагальною проблемою для методистів є вивчення та вдосконалення основних методів викладання української мови як іноземної. Викладачів-мовників хвилює питання, як швидше, ефективніше, різноманітніше та цікавіше подати іноземним студентам навчальний матеріал. Викладання української мови є не легким завданням. Саме тому постійно розробляються нові методи, прийоми, форми навчання української мови як іноземної, створюються нові концепції.

Під час вивчення української мови як іноземної викладачі ВНТУ використовують різні методи та прийоми. У цій статті ми детальніше розповімо про такий метод як аудіювання.

У методиці викладання іноземної мови аудіювання вважали пасивним видом мовленнєвої діяльності. Лише завдяки дослідженню американських вчених Дж. Ашера, і С. Крашена [1], ідеї яких лягли в основу популярних сучасних методик вивчення іноземних мов (розуміння – досягнення – перед відтворенням // *comprehension – before – production*), аудіювання стало активним видом мовленнєвої діяльності.

Процес формування умінь аудіювання передбачає такі три програми:

1. Аудіювання під час введення нового матеріалу, коли особливо інтенсивно формуються звукові образи нових мовних елементів. У цій програмі значна увага приділяється не тільки розумінню почутого, а й усвідомленому сприйманню фонетико-акустичних особливостей цих мовних одиниць.

2. Аудіювання як елемент діалогічного мовлення. Ця програма є попутною у плані формування вмінь говоріння і фактично обумовлена необхідністю: без аудіювання не буває спілкування.

3. Аудіювання як спеціальний різновид іншомовних вправ, тобто як спеціальна програма. Йдеться про слухання мовлення вчителя або диктора, яке включає як діалоги різних осіб, так і монологічні єдності (розповіді, читання оповідань тощо).

В основі акту аудіювання лежить навчально-мовленнєва ситуація. Предметом її є зміст аудіюваного тексту, а комунікативне завдання виражає мету слухання. Це вузлові компоненти, які визначають спілкування. Аудіюванню, як і будь-якому іншому мовленнєвому актові, передують усвідомлення і прийняття потреби у ньому [2].

У практиці викладання української мови як іноземної в українських ВНЗ навчання аудіюванню як складової частини навчального процесу для нефілологів ніколи не вважалося пріоритетним завданням. Як показує досвід, спеціальні заняття з формування та розвитку умінь і навичок у цьому виді мовленнєвої діяльності найчастіше проводять на підготовчих факультетах, оскільки вважають, що саме на початковому етапі вивчення мови необхідне добре сприйняття мовлення на слух.

Під час аудіювання виникають і мовні труднощі. Наприклад, лексичні труднощі виникають тому, що збільшується словниковий матеріал, зокрема з'являється велика кількість наукової та технічної лексики, у тексті можуть бути фразеологічні звороти, а деякі слова вживаються у переносному значенні. Щодо граматики, то ці труднощі можуть бути пов'язані з граматичними моделями або з синтаксичними конструкціями.

Як зазначає Дж. Браун [3], аудіювання на лекціях за спеціальністю передбачає конспектування тексту (письмо), потім читання записів – як підготовка до практичних занять чи семінарів, і нарешті – говоріння, тобто відповідь на семінарському занятті, заліку чи іспиті. Тобто багатоцільовий характер аудіювання на лекціях за спеціальністю дає змогу охарактеризувати цей тип аудіювання як такий, який сприяє інтеграції всіх видів мовленнєвої діяльності в процесі навчання.

Отже, фактори, що сприятимуть розумінню та засвоєнню іноземної мови на слух (мова йде про лекцію) набудуть такого вигляду:

1. Фактор того, хто говорить:

- один (лектор);
- (в ідеалі) мовлення сповільнене, виразне;
- (в ідеалі) лектор не має акценту.

2. Фактор слухача:

- „німий свідок”, який записує основні положення лекції;
- (в ідеалі) йому цікава тема розмови;
- (в ідеалі) глибоко розуміє зміст почутого, вникає в лекцію.

3. Фактор тексту:

– усний взірець наукового чи науково-популярного стилю;
– передбачає наявність у студента когнітивного образу (спеціальні наукові знання, які він здобув раніше).

4. Фактор візуальної підтримки:

– залежно від спеціальності може бути присутнім (діаграми, таблиці, малюнки) чи відсутнім.

Для викладача української мови як іноземної під час аудіюванні важливо, враховуючи вищезазначені фактори, організувати заняття так, щоб воно максимально імітувало лекцію за спеціальністю. Важливим моментом є те, що викладач повинен навчати студентів вмінню слухати. Тому Дж. Браун вважає, що „правила слухання” мають бути зведеними до таких пунктів [3]:

1. Студент повинен вміти розпізнавати ключові слова.

2. Звертати увагу на невербальні засоби вираження думки (міміка, жести, інтонація).

3. Зіставляти те, що він почув, з когнітивними образами, тобто образами, які вже існують у свідомості завдяки життєвому чи мовному досвіду.

4. Намагатися здогадатися про значення слів, які він добре не почув або які є новими чи незрозумілими.

5. Формулювати те, що він почув (письмово чи усно) простими та зрозумілими реченнями.

6. Слухати з метою вловити головну думку.

Щоб вдало використати метод аудіюванні на занятті, викладач повинен чітко побудувати задачі для аудіювання, які передбачають такі кроки [4]:

1. Вибір предмета аудіювання, тобто тексту для аудіювання. За формою тексти можуть бути різними: бесіда двох або кількох осіб про цікаві події або факти, оповідання, уривки прози, казки тощо. Але незалежно від форми (діалогічна або монологічна) всі матеріали для аудіювання повинні бути цікавими, інформативними, мати чіткий логічний стрижень.

2. Формулювання комунікативного завдання, яке виражає мету аудіювання. Воно має бути конкретним і передбачати власну участь студента у розв'язанні завдання. Такий варіант, як "Прослухайте текст і постарайтесь зрозуміти його зміст", не можна вважати вдалим. Водночас комунікативне завдання має бути компактним і лаконічним, щоб, слухаючи текст, студенти змогли утримати його формулу в оперативній пам'яті й відповідно діяти. З практичних міркувань доцільно навести тут кілька прикладів завдань:

1) придумайте заголовок до тексту;

2) виберіть картину, яка відповідає змісту прослуханого (пропонується 2—3 картини, близькі за змістом, одна з яких повністю відповідає тексту);

3) вкажіть на три розбіжності між змістом тексту і малюнка;

4) перелічіть дійових осіб, про які йдеться в тексті;

5) складіть усно характеристику головної дійової особи;

6) висловіть своє ставлення до події (факту, вчинку тощо);

- 7) з'ясуйте, які з названих якостей властиві герою оповідання (на дошці дається список слів, які означають позитивні та негативні якості людини);
- 8) зобразіть на аркуші паперу описану в тексті ситуацію (зовнішність героя тощо);
- 9) визначте причину або наслідок праці (вчинку, факту тощо);
- 10) доведіть достовірність або недостовірність описаного факту;
- 11) дізнайтесь, в якому місці (коли, чому тощо) трапилась описана подія;
- 12) з'ясуйте, скільки в тексті тверджень, які не відповідають дійсності (дається текст про подію, яку студенти добре знають тощо).

Вибір комунікативного завдання залежить від характеру тексту, етапу навчання і т. ін.

3. Визначення підтримки акту аудіювання. Ознайомившись з текстом, викладач складає і пропонує студентам список слів або словосполучень — з поясненням. Особливої уваги тут потребують власні імена, які також потрібно записати на дошці.

Сприйняття і розуміння мовлення безпосередньо залежить від низки чинників, які характеризують навчальний матеріал і режим аудіювання. З урахуванням їх поступово ускладнюються умови аудіювання, що становить основний зміст спеціальної програми. Це, зокрема:

1. Тривалість звучання пропонованих текстів. Чим довший текст, тим важче виділити в ньому основне й утримати його в пам'яті. Навчання аудіювання починається з найкоротших текстів, які поступово збільшуються.

2. Наявність у тексті нових (незнайомих) слів. Здебільшого для аудіювання пропонують легкі матеріали. Велика кількість нових слів може ускладнити розуміння змісту. Почавши з текстів, які не містять незнайомих слів, викладач поступово включає й такі, в яких трапляються окремі незнайомі слова. Згідно з програмою, тексти для аудіювання можуть містити до 3 % незнайомих слів.

3. Спосіб пред'явлення тексту. Звичайно текст для аудіювання подається з голосу викладача або іншої особи (у супроводі жестів і міміки або без них), а також у звукозапису (з поясненнями або без них). Найлегшим є текст, прочитаний викладачем, а найважчим — звукозапис без попередніх пояснень. Варто зауважити, що розуміння мовлення у звукозапису передбачено вимогами програми.

4. Наявність (чи відсутність) зорових опор, які уточнюють зміст почутого. Йдеться про аудіювання, що супроводжується показом картин, діафільму, кінофільму тощо. При наявності зорових опор розуміння тексту значно полегшується.

5. Одноразовість чи багаторазовість презентації. Неодноразове повторення тексту дає можливість студентам адаптуватись до мовного матеріалу і голосу, а це полегшує сприймання тексту. Проте більше двох разів один текст слухати недоцільно. Нерозуміння його свідчить про невдалий вибір тексту — надто важкий для певної групи.

Зрештою, зловживати багаторазовим прослуховуванням не варто: якщо під час аудіювання формується вміння розуміти чуже мовлення з першого

пред'явлення, то багаторазовість прослуховування суперечить кінцевій меті, й остання взагалі може не реалізуватись.

Аудіювання можна полегшити або ускладнити і за рахунок деяких інших чинників, зокрема [5]:

1) граматичної складності речень (довгі та конструктивно складні речення сприймаються важче, ніж прості й короткі);

2) характеру мовлення (зазвичай, монологічне, де зміст нерідко уточнюється натяками, інтонацією, специфічними мовними засобами тощо).

Кожний із цих факторів, що зумовлюють сприймання і розуміння мовлення, на різних етапах тренування повинен виступати як одна трудність. Одночасне нагромадження кількох з них ускладнює сприймання.

Немає чітких рецептів, як часто викладач повинен пропонувати студентам завдання на аудіювання. Це залежить і від обсягу завдань, і від потреб самих студентів. Зважаючи, що тією чи іншою мірою процес засвоєння механізму аудіювання відбувається постійно, можна вважати нормою, якщо викладач вдається до спеціальної програми на кожному третьому уроці. Послідовність роботи може бути такою [6]:

1. Хорове опрацювання нових слів і словосполучень, які трапляються у тексті, пояснення їх значення і запис на дошці. Бажано, щоб навіть для слабших студентів їх було не дуже багато.

2. Введення студентів у ситуацію (презентація задачі). Комунікативне завдання добирається з урахуванням мовних можливостей і зацікавлень студентів та виходячи із змісту тексту.

3. Процес слухання тексту і виконання завдання.

Текст озвучує сам викладач або диктор (як диктор іноді може записуватись і сам викладач).

На особливу увагу заслуговує питання темпу подачі тексту. Прийнято вважати, що він повинен бути нормальним. З цим можна погодитись, але не варто випускати з уваги, що проговорювання студентами тексту в паузах має наближатися до природного темпу мовлення. Між тим відомо, що то в багатьох студентів темп говоріння ще дуже низький і що в силу цього створюється певний розрив між потребою сприймання і можливостями проговорювання. Це зумовлює певні психологічні труднощі сприймання. Щоб уникнути їх і забезпечити оптимальні умови для розуміння тексту, потрібно, залишивши темп проговорювання речень нормальним, дещо збільшити паузи між ними.

4. Контроль прослуханого. Він повинен займати якнайменше часу й охоплювати водночас якнайбільшу кількість студентів. А тому його доцільно здійснювати у письмовій формі.

Письмовий контроль не повинен перетворюватись на письмову роботу. Це означає, що завдання повинні передбачати лаконічні однозначні відповіді, в яких можна обмежитись одним словом ("вчора", "у лісі", "синій" тощо), плюсом чи мінусом (+, -), визначенням "правильно", "неправильно" або вказівкою на номер правильної відповіді (вибір з кількох варіантів).

Під час здійснення контролю доцільно пам'ятати, що нераціонально контролювати рецептивний вид мовленнєвої діяльності за допомогою більш складного — репродуктивного (переказ або відповіді на запитання), бо в цьому разі складність може бути викликана не розумінням тексту, а самим висловлюванням за ним.

Потрібно пам'ятати, що, організовуючи аудіювання, викладач постійно опиняється перед фактом неоднакових можливостей студентів. Для одних пропонуваній ним текст виявиться надто легким, а інші не зможуть виконати завдання. У такому разі викладач змушений давати завдання диференційовано. Якщо він працює в лінгафонному кабінеті, то може поділити студентів на дві групи за рівнем встигання і пропонувати паралельно кожній з них посилене завдання. Різної складності тексти подаються двома каналами — з двох аудіозаписів. Складність регулюється як довжиною, так і мовною структурою тексту. Крім того, слабшій групі можна повторити текст 2-3 рази.

Незалежно від умов роботи складність завдання може регулюватись складністю комунікативного завдання та обсягом мовної підтримки.

У всіх випадках викладач повинен уникати надто важких завдань.

Отже, навчання аудіювання на матеріалі мови за спеціальністю передбачає імітацію лекції за спеціальністю з конкретним мовним матеріалом та засвоєння цього матеріалу для активного використання. Нове бачення освіти має на меті створення мотиваційного середовища для студентів у процесі вивчення української мови як іноземної. Тому, на сьогоднішній день, викладачам потрібно постійно вдосконалювати власні знання про методи навчання іноземних мов, впроваджувати у власну викладацьку практику новітні освітні концепції та йти в ногу з часом. Саме використання інноваційних технологій навчання іноземних мов дає змогу створити на занятті природне середовище, допомагає розбудити творче начало студентів, розвиває їхнє мислення і формує у них вміння, необхідні для сучасного суспільства. При цьому змінюється парадигма навчання, більше уваги приділяється формуванню навичок та вмінь самостійно здобувати знання в умовах дослідницької діяльності.

Література

1. Nunan D. *Second Language Teaching and Learning*. – Boston, 1999.
2. Бим И.Л. *О преподавании иностранных языков на современном этапе* / И.Л. Бим, Н.П. Каменецкая // *Иностранные языки в школе*. – 1995. – № 3. – С. 6–11.
3. Brown G. and G. Yule. *Teaching and Spoken Language*. – Cambridge, 1983.
4. Зимняя И.А. *Педагогическая психология : учебник для вузов ; изд. второе, доп., испр. и перераб.* / И.А.Зимняя. – М. : Логос, 2001. – 384 с.
5. Елухина М. У. *Основні труднощі аудіювання і шляхи їх подолання* // *Загальна методика навчання іноземних мов: Хрестоматія*. М.: Російську мову, 1991.
6. Саутова Т.А. *Обучение аудированию как одному из видов рецептивной деятельности* / Т.А. Саутова // *Вектор науки ТГУ*. – 2012. – № 2(9). – С. 271–273.